

ԿՐՕՆԱԿԱՆ—ԲԱՐՈՅՈՒԿԱՆ

ԱՄԵՆԱԳԵՂԵՑԻԿ ԲԱՆՈՂ ԿԵԱՆՔՈՒՄ

(Շարունակութիւն) .

Սրբազործմանն նախադուռն

Կայ արդեօք մի կանոն, մի գրութիւն սրբագործման համար, — կարող է մարդ այդ մեծ կերպարանափոխութեան մասին լուրջ կերպով խօսել, որպէս թէ խօսքը մի որոշ արկածի՝ ելէկտրական ոյժերի մի արգասիքի մասին է։ Անկասկած։ Պէտք է արդեօք մեքենայական փորձի անսխալ յաջողութիւնը և մարդկային կեանքը պայմանաւորող փորձը պատահականութեան վերագրել։ Մի՞թէ սերմն աճում է որ և է օրէնքի հիման վերայ, իսկ մարդկային բնաւորութիւնը պատահականութեան քմահաճութեամբ։ Եթէ մենք ամենայն խղճով չընդունենք և չհաւատանք, որ կրօնի ոյժերը իրենց գործն են կատարում, այն ժամանակ կրօնը ոչ մի նշանակութիւն չի ունենայ, և եթէ այդ ոյժերի օրէնքը պարզ խօսքերով բացատրել անկարելի է, այն ժամանակ քրիստոնէութիւնը ոչ թէ կրօնի, այլ հանելուկի աշխարհ կըլինի։

Բայց ճիշտեղ ենք գտնում մտահելի մի ձև կամ գրութիւն այդ աթոռիւ — Այնտեղ, ուր մենք իւրաքանչիւր գիտական ձև ենք փնտրում — պատշաճաւոր ուսումնական գրքերում։ Եւ եթէ մենք, քրիստոնէական դասագրքերին դառնանք, մեր հարցի համար մի գրութիւն կը գտնենք, այնքան պարզ ու հասկանալի, ինչպիսին կարող է լինել միայն մեքենայական գիտութեանց որ և է մի կանոնը, եթէ այս պարզ գրութեանը աներկիւղ հետևի մարդ, արդիւնքը — կատարեալ բնաւորութիւնը, — այնպէս լաւ ապահովուած կըլինի, ինչպէս մի արդիւնք, որը բնական օրէնքներին

ենթակայ է։ Այն կանոնը, որի համար խօսուած է, երբէք ոչ Սուրբ Գրքում, և ոչ իսկ գրականութեան մէջ, այնպիսի ազնիւ արտայայտութիւն չէ գտել, քան Պողոս առաքեալի կարճ, բայց բազմաբովանդակ խօսքերի մէջ։ Այդ խօսքերը գտնուած են Կորնթացւոց համայնքին գրած Բ.-րդ թղթի մէջ, որը ապականուած և բարոյականութիւնից զուրկ, առակ դարձած մի քաղաքում ապրող և երկնային կեանքը փնտրող քրիստոնեայ մի համայնքի է ուղղուած։ Ահա այդ խօսքերը. «Սակայն արդ, Տիրոջ փառքը մեր մէջ, իբրեւ հայելոյ՝ պարզ կերպարանքով արտացոլուած է, և մենք միևնոյն պատկերին պիտի կերպարանափոխուենք, մէկ փառքից միւսը, իբրեւ Տիրոջից, որ Հոգի է» (Բ. Կորնթ. Գ. գլ. 18)։

Ուշադրութիւն դարձրէք այստեղ հէնց սկզբից մինչև այժմ մեր բոլոր մեթոդների և լարուածութեան բոլորովին հակապատկերի՝ կրաւորական ըմբռնման վերայ, — մենք պէտք է կերպարանափոխուենք։ Մենք պէտք է միևնոյն պատկերին կերպարանափոխուենք, բայց մենք չենք մեզ կերպարանափոխողը։ Ոչ մի մարդ չի կարող իրեն աւելի լաւ կեանքի փոխել։ Եթէ Նոր Կտակարանում այդպիսի ներքին և հոգեւոր կերպարանափոխութեան օրինակների մասին խօսուած է, այդ պատահում է կրաւորական արտայայտութեամբ։ Մենք կը տեսնենք չուտով, որ սա իւր հաստատ հիմքն ունի։ Մինչդեռ այդ խօսքերի վերայ չպէտք է դարմանաք, որպէս թէ նրանց կրաւորական ըմբռնման լարուածութիւնը, մեր ամբողջ գործունէութեանը բացասում է, կամ մի հասկանալի օրէնքից տեղեկութիւն չունի։ Ինչ որ հոգւոյ համար այստեղ պահանջուած է, ընդհանրապէս վերաբերում է և մարմնին։ Մարմնի աճեցման գէպերը ընախօսական տեսակէտից կրաւորական բայերով են նկարագրուում։ Աճեցումը կամքից կախում չունի. տեղի է ունենում, նա կատարուած է, և գործարանների մէջ յառաջ գալիս։ Եւ այստեղ այն խօսքը թէ՛ «Դուք պէտք է նորից ծնուէք» — մենք ինքներս չենք կարող նորից ծնուել, «մինչև որ Քրիստոս ձեր մէջ

պատկերանայ»—մեր մէջ կերպարանք ստանայ—ասում է մի այլ խօսք, իսկ նոր մարդու համար ասուած է, «որ նորոգւում է այն նախատիպ պատկերի համեմատ, որը նրան ստեղծել է»։ Սրանից և նմանօրինակ տեղերից պարզ է, որ մեր մէջ գործումն է կերպարանափոխուած մի ներշնչումն, ինքներս մենք չենք նորոգւում։ Ինչպէս որ այն, ինչ որ ջերմաչափի մէջ փոփոխութիւն է առաջ բերում—նրանից դուրս է գտնւում, ճիշտ այդպէս էլ մարդու հոգուց դուրս կայ մի բան, որ նրա ներսը կերպարանափոխութիւն է առաջ բերում։ Որ մարդը այդ ներշնչման համար զգայուն է, որ ներշնչումն նրա վերայ, իբրև մի կամազուրկ իրի վերայ, կատարուել չի կարող, որ մարդ իրեն նրան աւելի շատ կընուիրի—ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է։ Սակայն նոյնչափ ճշմարիտ է, որ ոչ նրա կարողութիւնը և ոչ նրա կամքը կերպարանափոխութիւն առաջ բերել են կարող։

Որքան էլ որ այս պարզ ու հասկանալի է թւում, այնուամենայնիւ շատերի համար այդ յուզիչ մի գիւտ կըլինէր։ Այն փոփոխութիւնը, որի համար հոգւում ենք, ոչ մի ջանքով ձեռք չի բերւում։ Նա պէտք է մեր մէջ կատարուի մեզանից դուրս եղող մի Արարչի ձեռքով։ Ինչպէս որ ծիլը աճում է դէպի վերև, ինչպէս որ արտաքին ազդեցութեան պահանջող ոյժի տակ ծաղիկը բացւում է և պտուղը կառմբում, այդպէս էլ աճում է մարդը նոր կեանքի մէջ, նրա վերայ անտեսանելի կերպով յեղյեղող ոյժերի ներգործութեան տակ։

Սրբագործման մինչև այժմ մեր ցոյց տուած ձգտման հիմնական սխալը նրա մէջ է, որ մենք կամենում ենք ներքուստ վերածնել այն, ինչ որ արտաքուստ միայն կարող է լինել։ Շարժողութեան առաջին օրէնքից յետոյ իւրաքանչիւր մարմին մնում է հանգիստ դրութեան մէջ, և կամ համաձև շարժումներից յետոյ՝ անշարժ դրութեան մէջ, մինչև որ ներգործող ոյժերի մի այլ հոսանքով այդ դրութիւնը չի փոխուի։ Այսպէս է հնչում նաև քրիստոնէութեան առաջին օրէնքը։ Մի մարդու բնաւորու-

Թիւն մնում է այն դրութեան մէջ, ինչպէս որ նա կայ և կամ դարգանում է այն ուղղութեամբ, որը մինչև այդ ժամանակ ունեցել է, մինչև որ ներգործող ոյժերի մի նոր հոսանք պատճառ կըլինի այդ ուղղութիւնը կամ դրութիւնը փոխուելուն: Մենք մնացել ենք մինչև այժմ հին դրութեան մէջ, որովհետև մենք մեզ նոր ճերմակ գործող ոյժերի չենք յանձնել: Ահա ձեզ կաւ և ահա ձեզ բրուտ, մինչև այժմ մենք մեր յոյսը կաւի վերայ էինք դրել, կաւը պատկերացնելու համար:

Սակայն զրոյթից են ծագում ներգործող ոյժերը և մի է բրուտը: Դրա պատասխանը մենք գտնում ենք մեր օրինակի մէջ. «Տիրոջ փառքն արտացոլում է մեր մէջ պարզ կերպարանքով, և մենք պէտք է կերպարանափոխուենք նոյն պատկերին»: Մի քիչ բացատրութեան կարիք ունի այս: Ի՞նչ է «Տիրոջ փառքը»: Ի՞նչպէս կարող է մահկանացու մի մարդ այն արտացոլել, ինչպէս կարող է նա ճերմակ գործող ոյժ լինել, մարդու մէջ կատարեալ պատկեր ստեղծել: «Փառք» խօսքի մէջ—և այս խօսքն է «յարգահոս ոյժերի» բացարձակ նեցուկը—հասկացում է առհասարակ Բարձրեալի գաղափարը, գերերկրային փայլը, Աստուծոյ փառաց լուստփայլ գաղափարը: Այդ է Տիրոջ փառքը, որը Մովսէսը տեսնել ցանկացաւ, և որը թէև նա տեսնել չկարողացաւ, բայց իւր սեպհական պատկերով արտացոլեց, երբ նա Աստուծոյ հետ խօսելուց յետոյ կրկին վերադարձաւ մարդկանց մօտ: Այդ է ներքին էակի ճառագայթումն: Հին նկարիչներն այդ արտայայտում էին՝ Փրկչին լուսաճաճանչ ճառագայթներով շրջապատելով: Խորհրդանշանը տեսանելի է, սակայն ինչն է անտեսանելի, ի՞նչ է արտացոլուածը: Այդ բնաւորութիւնն է:

Տիրոջ փառքն է Աստուծոյ պայծառ բնաւորութիւնը: Երկրի վերայ կամ երկնքում աւելի փառաւոր բան չկայ: Երկիրը զի է նրա փառքով, որովհետև բոլոր արարածները լի են նրա յատկութեամբ: «Աստուծոյ փառքն» է Աստուծոյ բնաւորութիւնը: Միտածին Որդւոյ փառքն է մի բնաւորութիւն, որը լի է շնորհով և ճշմարտութեամբ:

Եւ երբ Աստուած իւր Ժողովրդին իւր անունն յայտնեց, այդ նշանակում է դրանով նա Եհովայի բնաւորութիւնը պարզապէս յայտնեց, որը հէնց ինքն է։ «Աստուած մօտեցաւ Մովսէսին և քարոզում էր նրան Տիրոջ անուան մասին... Տէր, Տէր ողորմած և գթառատ, երկայնամիտ և հաւատարիմ»։ Ահա այս է նրա բնաւորութիւնը, նրա փառքը, որ Մովսէսը տեսաւ։ Քրիստոսի փառքը գերերկրային փայլի լոկ մի լուսաճաճանչ չէր, ապա թէ ոչ ինչպէս կարող էր Պօղոսը պահանջել մեզանից այդ արտացոլել։ Այդ փառքի պատեանը հեռացնելով, կըմնայ պարզապէս գեղեցիկ Քրիստոսը—բարոյապէս և հոգեպէս կատարեալ մի գեղեցկութիւն, մի անվերջ ներգործող, անվերջ վսեմ, անվերջ դիւրահաղորդ, իւր նախատիպ պատկերից միշտ արտացոլող՝ բմբռնելի հոգի։

Կարգացէք այժմ Պօղոս առաքեալի խօսքերը ողին բացատրութեամբ, կցեցէք ամենալաւ խելամտութեանը պարզ բացատրութիւններ և կանոնը կասէ, «պարզ կերպարանքով Քրիստոսի բնաւորութիւնը արտացոլելով, մենք կը կերպարանափոխուինք ողին պատկերին»,—մի տգեղ բնաւորութիւնից աւելի լաւի, մի լաւ բնաւորութիւնից ևս առաւել լաւի, և այդպէս շարունակ միշտ կը կատարելագործուենք, մինչև որ ողին պատկերը մեր մէջ կերպարանք կառնի։ Սրբագործման ամբողջ մեծ հարցը լուծւում է հետեւեալ կարճ նախադասութեամբ, «Այնպիսի դիրք ընդունեցէք Քրիստոսի մօտ, որ ձեր էութիւնը նրա էութիւնն արտացոլէ, և Դուք կըլինէք նման նրան»։

Բոլոր մարդիկ մի հայելի են, ահա այն օրէնքը, որի վերայ Պօղոս առաքեալը իւր դրութեան մէջ յենւում է։ Աւելի ճիշտ կերպով մէկը չի կարող մարդուն նկարագրել, քան նրան հայելի անուանելը։ Երեկ երեկոյեան, երբ մենք միասին նստած էինք, աշխարհը—որի մէջ մեզանից ամէն մէկը մի ամբողջ օր անց էր կացրել—մեր սենեակում իւր կիզակէտն (Brennpunkt—Фокусъ) ունէր։ Ինչ որ մենք տեսնում էինք, ոչ թէ այս կամ այն էր, այլ մի բան այլ աշխարհի։ Մենք բոլորս հայելիների մի Ժողովածու էինք։

Ինչ որ իւրաքանչիւրը մեզանից օրուայ ընթացքում տեսել էր — արտացոլում էր Ամէն մէկիս արկածները տեսանելի էին դառնում, մենք տեսնում ենք մարդկանց, որոնց հետ իւրաքանչիւրն յարաբերութիւն էր ունեցել, այո՛, մենք լսում էինք նրանց. իւրաքանչիւրի փորձառութիւնները պարզապէս կրկնում էին նրա մէջ, մենք տեսնում էինք թէ մարդկանց և թէ նրանց գործերը նրա մէջ պատկերացած։ Երբ ես իմ հարեանիս հետ խօսում էի, ակամայից թոյլ տուի նրան իմ հայելու մէջ ամէն բան տեսնէ, ես ցոյց տուի նրան, ինչ որ դրա մէջ անց էի կացրել, շատ պատկերներից այս կամ այն, որոնք իրար յետևից երևան էին գալիս, իսկ երբ ես նրան լսեցի, ես ոչ միայն լսող, այլ և տեսնող էի, ես տեսայ նրան իւր հայելոյ մէջ։ Պատկերների մի ամբողջ տեսարան է ներկայացնում մարդկային ամբողջ յարաբերութիւնը, ես պատահում եմ երկաթուղու մէջ մի օտարականի. Հէնց որ նա սկսում է խօսել, արդէն իմանում եմ ես, թէ ինչ մարդ է իմ առաջս կանգնած։ Առանց ցանկանալու նա իւր խօսքերի, իբրև հայելոյ, մէջ արտայայտում է իւր հայրենիքը, իւր ծնողներին, իւր ծագման ամբողջ պատմութիւնը, Բնախօսական տեսակէտից նա մի հայելի է։ Շուտով նկատում եմ ես նոյնպէս, որ նա շատ հաճոյքով քաղաքական հարցեր էլ է մէջ բերում, և այն եղանակն ու ձևը, ինչպէս որ նա այս կամ այն լրագիրն է անուանում, արտայայտում են նրա քաղաքական հայացակէտը։ Նրա ընդարձակ խօսքերի մէջ երևում է անձնական փորձառութեան մի ամբողջ աշխարհ։ Այն գրքերը, որ նա կարդացել է, այն մարդիկը, որոնցով շրջապատուած է եղել, այն հանգամանքները, որոնք նրա վերայ ներգործել են և նրան դարձրել այն, ինչ որ նա է — այս բոլորը նրա էութեան մէջ այնպէս էլն հաստատուն տեղ բռնել, և այնպէս խոր արմատ ձգել այնպիսի մի բրիչով, որ երբէք չպիտի մոռացուէր, և այնպիսի մի հաստատագիր կազմել, որ երբէք չպիտի ջնջուէր։ Ինչ որ ես նրա մէջ եմ կարգում, նոյն ժամանակ նա էլ իմ մէջ է կարգում, և մինչև մեր ճանապարհորդութեան վերջանալը,

համարեա թէ կարող ենք մէկս միւսի ամբողջ պատմութիւնը գրել: Առանց մեր ցանկութեան, մենք ապրում ենք ապակեայ տների մէջ, մեր սիրտը, յիշողութիւնը, նոյն իսկ հոգին մի մեծ հայելեայ դահլիճ է, որ շարունակ պատկերներ է ընդունում և անդրադարձնում: Այս զարմանալի կարգաւորութեան և բաշխման վերայ է յենում մահկանացու մարդկանց ֆրիստօսի էութիւնը արտայայտելու կարողութիւնը:

Սակայն այս բոլորը չէ՝ եթէ մեր, այսպէս ասած, ներքին կեանքի զանազանատեսակ ցոլացումները ուրիշների համար այդքան հեշտ ճանաչելի են և այդպիսի նշանակութիւն ունին, հապա ինչ պիտի ասենք ներգործութեան ոյժի համար, ամբողջ պատմութեան համար, որը մեր հոգւոյ մէջը թաղուած է: Այն ազդեցութիւնները, որոնց մենք ենթակայ ենք, լոկ միայն մի ակնթարթի յեղյեղումն չեն, որոնց մեր հայելին մի վայրկեան իւր հարթ մակերևոյթի վերայ պահելով, յետ է մղում նորից իւր շրջապատի մէջ: Ո՛չ, նրանք մնում են հոգւոյ մէջ իբրև տպաւորութիւններ, որոնց նա ընդ միշտ պահպանում է:

Իւրացման այս օրէնքն է երկրորդ և անհամեմատ գթութարակչիւ ճշմարտութիւնը, որը Պօղոս առաքեալի սրբադործման հիմքն է կազմում, — յատկապէս ճշմարտութիւն, որ մենք մարդիկս ոչ միայն հայելի ենք, մեր առաջ պատահածը ընդունելու և արտացոլելու, այլ որ մենք այս, ըստ երևոյթին, անցողականը մեր ներքին էութեան մէջ ընդունում ենք, որ նա մեր եսի մի մասն է դառնում: Ոչ ոք չգիտէ, թէ ինչպէս է հոգին տպաւորութիւնները պահպանում: Բնութեան ոչ մի փորձառութիւն, քիմիական ոչ մի օրինակ, հոգւոյ վարդապետութեան ոչ մի տող չէ կարող մեզ որ և է հրահանգ տալ, այս զարմանալի ներգործութիւնը քննելու, իմանալու համար: Սակայն պէտք է լաւ հասկանանք, որ պատահած դէպքերը հոգւոյ մէջ ոչ միայն իրենց պատկերներն են թողնում, այլ բառացի ասած, նրանք նրա մէջ տպաւորւում են:

Ինչպէս կարող է հոգին անցած-պատահածը արտա-

յայտել, եթէ որ նրանց իւր մէջ պահած չլինի, ինչ որ մարդ իւր շրջապատից մինչև այժմ տեսել, տեղեկացել, ըմբռնել կամ զգացել, հաւատացել է, այժմ նրա մէջ է, մարդս կազմուած է մասամբ այդ բաներից: Ոչ թէ նրանք են նրա մէջ պատկերներ կազմում, այլ մարդս է նրանց պատկերը: Մարդ կարող է ստել, յուզուելով կարող է իրենից հեռացնել նրանց, բայց այդ իրողութիւնը փոխել չի կարող: Այս տպաւորութիւնները ոչ թէ նրանից կախուած են մնացել, այլ նրա մէջ հաստատուն հիմք են բռնել, նա նրանց փոխել, նրանցից հրաժարուել չի կարող: Նրանք ոչ միայն նրա յիշողութեան մէջ են, այլ ուղղակի նրա մէջ են: Նրա հոգին այն է, ինչ որ նրան գարձել են այն տպաւորութիւնները, որոնք նրան իրենց էութեան հետ կատարելութեան են հասցրել և այդպիսով նրանից ստեղծել մի այլ հոգի քան առաջ էր: Այս արկածները, այս պատահարները, այս գրքերը, այս ներդրածութիւնները մարդու ընկերներն են ու նրան կերպանափոխողը: Նրանց ձեռքումն է կեանքը և մահը, գեղեցկութիւնն ու տգեղութիւնը: Եւ երբ որ նրանց պատկերը մարդու հոգւոյ վերայ է ընկնում, աշխարհի ոչ մի ոյժ արգելել չի կարող, որ մի կողմից նրա մէջ տպաւորուի և միւս կողմից նրա էութիւնից արտացոլուի:

Ահա այս զարմանալի—առեղծուածալից և սակայն տեսանելի հոգեբանական իրողութեանց վերայ է հիմնում Պողոս առաքեալը իւր սրբագործման վարդապետութիւնը: Նա ճանաչում է, որ մարդու բնաւորութիւնը մի դանդաղ կազմակերպուող և, նայեա՛ծ պատկերներին, որոնք նրա հոգւոյ հայելւոյ վերայ սահում են, իւրաքանչիւր ժամ լաւանալուն և վատանալուն ենթակայ մի պատկեր է: Մի քայլ ևս առաջ և այս խորհրդածութեան վսեմութիւնն ու անհունութիւնը ըրիստոնէութեան գլխաւոր հարցի նկատմամբ իւր ամբողջ գործադրութեամբ մեր առաջը կլինի:

(Շարունակելի)

Արսակ Վարդապետ

